

Давтян Л.Г.

*здобувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики Міжнародного
гуманітарного університету*

ПОДАТКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ СИСТЕМНІ ЗВ'ЯЗКИ

Податкова злочинність розуміється як сукупність злочинів, об'єктом яких є охоронювані кримінальним законом відносини з приводу справляння податків і зборів, а також здійснення контролю за своєчасністю і повнотою їх сплати. При виділенні податкової злочинності враховуються особливий суб'єктний склад податкових правовідносин (зокрема, фінансові органи, податкові органи, підрозділи органів внутрішніх справ з податкових злочинів, податкові агенти і платники податків) та специфічний об'єкт (відносини з приводу обчислення, сплати податків (зборів) та здійснення контролю за своєчасністю і повнотою їх сплати). У сутнісному плані податкову злочинність слід розглядати як гострий конфлікт між державою в особі податкових органів і платниками податків.

Кримінологічний аналіз податкової злочинності суттєво утруднений внаслідок значного обсягу латентності цих проявів, що виявляється у суперечливості емпіричних даних. Так, офіційна статистика правоохоронних органів (зокрема, МВС) останнім часом надавала інформацію щодо певної стабілізації у податковій сфері, навіть щодо зниження рівня податкової злочинності: наприклад, за 2011 р. було вчинено лише 6900 таких злочинів, у 2010 р. - 9609. Однак при цьому є беззаперечними катастрофічні масштаби тіньової економічної діяльності, яка створює реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави.

Основними каналами відходу «в тінь» були та залишаються позабанковий обіг готівкових коштів; використання паралельних комерційних структур; ведення фінансово-господарської діяльності без реєстрації в податкових органах; ведення фінансово-гос-

подарської діяльності з використанням фальшивих реквізитів та печаток; неподання звітних балансів до податкових органів; приховування капіталів за кордоном і незаконне використання доходів від зовнішньоекономічної діяльності.

Тіньову економіку прийнято розглядати в якості підривного елементу, котрий живиться за рахунок економіки офіційної, відбираючи у неї продуктивні ресурси та створюючи конкуренцію офіційно діючим підприємствам. У зв'язку з цим більшість держав докладає багато зусиль задля того, аби знайти способи контролю над підпільною економічною діяльністю та винаходить щодо неї різноманітні засоби протидії. Однак, якщо визначати корупцію як «зловживання владою задля досягнення особистих цілей», то варто сказати, що завдяки їй і виникає тіньова економіка.

Тому, за своїм змістом і сутністю фахівці розглядають корупцію у багатьох вимірах, але насамперед, в економічному, політичному і культурному. Безумовно, політика і культура народу, яка включає і правосвідомість, додають свої нюанси цьому явищу, але сфера економіки – це саме те середовище, заради якого чиновник і вступає у корупційні зв'язки, де корупція живиться і де найбільші прибутки. Зворотній вплив корупції на економіку особливо небезпечний, оскільки знижує ефективність економічної політики держави, змушує приватний бізнес переходити у тіньовий сектор, що тягне за собою порушення законодавства, спотворює систему оподаткування і правила підприємницької діяльності, підштовхує підприємців вирішити свої питання поза правовим полем.

Держава та її інституції досі не вживали системних ефективних заходів щодо стимулювання сфери матеріального виробництва. Навпаки, увесь механізм створення, реєстрації, оподаткування нових суб'єктів господарювання створив умови для зловживань, корупції, незаконного накопичення і концентрації коштів, підштовхнув бізнесменів до різного роду спекулятивних операцій.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що корупція в Україні набула небезпечної розповсюженості, у корупційні практики втягнуті всі верстви населення. Але, безперечно, саме економічний

корупційний сегмент, тобто системна корупція в економіці є базовою ланкою загального корупційного механізму.

Таким чином, корупція за своїм змістом це насамперед економічна проблема, це – участь державних чиновників у комерційній діяльності для одержання особистого чи корпоративного прибутку; використання службового становища для «перекачування» державних коштів та матеріальних цінностей у комерційні структури і переведення грошей у готівку; надання пільг для своєї корпоративної групи (політичної, національної, кланової та ін.) з відтягненням державних ресурсів; використання службового становища для впливу на засоби масової інформації для здобуття особистої та корпоративної вигоди; використання посадовими особами, державними службовцями, депутатами, політичними діячами підставних осіб та родичів у комерційних структурах з метою здобуття особистого чи корпоративного прибутку; використання службового становища для маніпулювання інформацією з метою одержання особистої та корпоративної вигоди; лобіювання при прийнятті нормативних актів в інтересах певних угруповань; не переслідуване у кримінальному порядку зловживання службовим становищем у процесі приватизації, здачі об'єктів в оренду, ліцензування, квотування тощо. Основне підґрунтя корупції, її детермінанти лежать насамперед в економіці. Саме з економіки криміналітет черпає кошти і засоби для свого існування.

Відповідно формується деструктивний усталений системний зв'язок корупції та тіньової економіки, важливим елементом останньої виступає власне податкова злочинність. Виходячи з цього, є нераціональним виокремлювати податкову злочинність, не враховуючи її системних зв'язків. Це призводить лише до позбавлення сенсу витрат суспільних ресурсів. Для зменшення масштабів ухилення від податків та уникнення їх сплати доцільно ретельно налаштувати податкове законодавство на потреби забезпечення його прозорості і відвернення податкової дискримінації, підвищити ймовірність виявлення фактів ухилення, і насамперед шляхом аналізу діяльності посередників, чий операції сьогодні знижують у багато разів граничні витрати ухилення для платників податку.

На практиці потрібно не збільшувати кількість перевірок і розміри штрафів, а вдосконалювати демократичні інститути, активізувати протидію корупції. Навіть незначне зростання імовірності покарання посередників приведе до позитивного ефекту у справі звуження масштабів ухилення від сплати податків. Ще одним із шляхів мінімізації цієї проблеми являється виховання у платників патріотичних почуттів щодо обов'язку утримувати державу завдяки сплати ними податків в обмін на суспільні блага.

Лише комплексне запобігання, яке побудоване на врахуванні системних зв'язків податкової злочинності, може дати позитивний ефект.